

TUOTTEIDEN KÄYTTÖOHJEET JA TURVALLISTA KÄYTTÖÄ KOSKEVAT MERKINNÄT

Johdanto

Tuotteiden käyttöohjeet

Käyttöohjeita koskevat lainsäädännölliset vaatimukset

Vastuu käyttöohjeesta

Hyvän käyttöohjeen laadinta

Tuotteen turvallista käyttöä koskevat merkinnät ja varoitukset

Lisätietoja

JOHDANTO

Kuluttajavirasto, Turvatekniikan keskus sekä sosiaali- ja terveysministeriön työsuojeluosasto ovat laatineet tämän oppaan tuotteiden suomalaisille valmistajille ja maahantuojille helpottamaan käyttöohjeiden laadintaa ja parantamaan hyvien ja täydellisempien käyttöohjeiden saatavuutta. Oppaan ohjeita noudattamalla valmistajat ja maahantuojat voivat lisätä asiakastytyväisyyttä ja helpottaa markkinavalvontaa tekevien viranomaisten työtä. Oppaasta on hyötyä myös vähittäiskaupalle ja käyttäjille, sillä ohjeet auttavat heitä arvioimaan tuotteiden mukana tulevien käyttöohjeiden tason ennen ostopäätöksen tekemistä ja vielä ostotapahtuman jälkeenkin.

Tässä oppaassa tarkastellaan lähinnä tuoteryhmiä, jotka kuuluvat keskeisesti oppaan laatineiden viranomaisten markkinavalvonnan piiriin. Tällaisia tuoteryhmiä ovat muun muassa koneet, henkilösuojaimet, lelut ja sähkölaitteet. Oppaan käyttäjän on syytä perehtyä myös tuoteryhmäkohtaiseen erityislainsäädäntöön ja tuoteryhmää koskeviin standardeihin käyttöohjeita valmistellessaan, sillä tällaiseen yleisoppaaseen ei ole mahdollista ottaa mukaan kaikkia tuoteryhmäkohtaisia suosituksia.

TUOTTEIDEN KÄYTTÖOHJEET

Markkinoille toimitettavissa tuotteissa on yleensä itse tuotteeseen kiinnitettynä tai tuotepakkauksessa tuotteen turvalliseen ja oikeaan käyttöön opastavat ohjeet. Markkinoilla on kuitenkin runsaasti tuotteita, joiden mukana ei ole asianmukaisia ohjeita.

Käyttöohjeet ovat perusta tuotteiden turvalliselle käytölle. Suurin osa onnettomuuksista, joissa tuotteet ovat osallisina, johtuu tuotteiden väärästä käytöstä, ei niinkään vaarallisista tuotteista.

Puutteet ohjeistuksessa voidaan jakaa neljään lajityyppiin:

1. Ohjeet puuttuvat kokonaan.
2. Suomen- ja/tai ruotsinkieliset ohjeet puuttuvat
3. Ohjeista tehty käännös on niin huono, ettei siitä ole apua tuotteen käyttäjälle.
4. Ohjeet ovat epätäydelliset.

KÄYTTÖOHJEITA KOSKEVAT LAINSÄÄDÄNNÖLLISET VAATIMUKSET

Käyttöohjeiden toimittamista tuotteiden mukana ei Suomessa ole jätetty vapaaehtoisuuden varaan. Käyttöohjeiden sisällöllisistä vaatimuksista sekä siitä, että käyttöohjeet on oltava suomeksi ja ruotsiksi, on säädetty useissa laeissa ja asetuksissa. Tärkeimpiä säädöksiä ovat mm. seuraavat;

- Kulutustavaroiden ja kuluttajapalvelusten turvallisuudesta annetun lain (75/2004) 5 §:n mukaan on tuotteen mukana toimitettava tarpeelliset tiedot tuotteen turvallisesta käytöstä. Tiedot on annettava ymmärrettävässä muodossa.
- Kulutustavaroista ja kuluttajapalveluksista annettavista tiedoista annettu valtioneuvoston asetus (613/2004) edellyttää, että kuluttajalle annetaan tarpeelliset ohjeet kulutustavaran terveydelle tai omaisuudelle aiheutuvan vaaran torjumiseksi. Asetuksessa säädetään, että tuotteen mukana toimitettavat ohjeet ovat suomeksi ja ruotsiksi. Asetus on annettu lain (75/2004) 5 ja 16 §:n nojalla.
- Kuluttajasuojalain (38/1978) 5 luvun 12 a ja 13 §:t edellyttävät, että tuotteen luovutuksen yhteydessä luovutetaan ostajalle sellaiset ohjeet, jotka ovat tarpeen tuotteen asentamista, kokoonpanoa, käyttöä, hoitoa tai säilytystä varten.
- Eräiden teknisten laitteiden vaatimustenmukaisuudesta annetun lain (1016/2004) 5 § edellyttää teknisen laitteen valmistajaa laatimaan asianmukaiset käyttö- ja muut ohjeet ja lain 9 §:n mukaan Suomessa käyttöön luovutetun laitteen mukana on toimitettava asianmukaiset suomen- ja ruotsinkieliset käyttöohjeet.
- Koneiden turvallisuudesta annetun valtioneuvoston päätöksen (1314/1994) 7 § edellyttää suomen- ja ruotsinkielisiä käyttöohjeita Suomessa markkinoille luovutettaville koneille.

- Henkilönsuojaimista annetun valtioneuvoston päätöksen (1406/1993) liitteen 1 mukaan suojaimien turvallista käyttöä varten on toimitettava asianmukaiset suomen- ja ruotsinkieliset käyttöohjeet.
- Muussa kuin työssä käytettäväksi tarkoitettuja koneita ja henkilösuojaimia koskevista vaatimuksista annetun valtioneuvoston päätöksen (476/1995) mukaan yksityiskäyttöön luovutettavien koneiden ja suojaimien mukana on toimitettava asianmukaiset suomen- ja ruotsinkieliset käyttöohjeet.
- Kielilain (423/2003) 34 §:n mukaan tuotteen erilaiset tiedot ja käyttöohjeet on annettava suomen ja ruotsin kielellä.

Edellä mainituissa säädöksissä esitetyt vaatimukset ovat käyttöohjeiden saatavuuden, niiden sisällön ja kielen suhteen yksiselitteisiä ja tuotteiden valmistajia ja markkinoille saattajia sitovia.

Pääsääntönä voidaan pitää sitä, että ne tuotteen käyttöön liittyvät ohjeet, jotka tuotteen valmistaja on katsonut tarpeelliseksi laatia esimerkiksi englannin kielellä, on Suomessa markkinoille saatettaessa käännettävä suomeksi ja ruotsiksi. Tuotekohtaisissa standardeissa on määriteltävä tarkemmin, mitä merkintöjä ja varoituksia tuotteissa on oltava.

Kaikki tuotteet eivät ole luonteeltaan sellaisia, että niiden oikea ja turvallinen käyttö vaatisi ohjeita. Ohjeiden poisjättäminen on kuitenkin aina oltava riskin arvioinnin ja harkinnan tulos ja poikkeuksellinen menettely.

VASTUU KÄYTTÖOHJEESTA

Suomalainen valmistaja, maahantuoja tai jakelija vastaa siitä, että tuote on laillisesti Suomen markkinoilla. Vaikka monet tuotteiden turvallisuutta koskevat direktiivit mainitsevat ohjeet ja merkinnät, niissä ei useinkaan puhuta mitään ohjeiden kielestä tai siitä, että ohjeilla on varmistettava myös tuotteiden oikea käyttö, ei pelkästään turvallinen käyttö. Ulkomaiset valmistajat seuraavat toisinaan vain valmistamaansa tuotetta koskevan direktiivin vaatimuksia osaamatta ottaa huomioon esimerkiksi käyttöohjeiden kielikysymysten kaltaisia kansallisia erityisvaatimuksia. Tämä jää maahantuojan ja/tai vähittäismyyjän tehtäväksi.

Kuluttajansuojalain mukaan vastuu käyttöohjeesta on viime kädessä myyjällä. Kuluttajalla on oikeus saada selkeä käyttöohje suomeksi ja ruotsiksi, ja myyjän velvollisuus on toimittaa se hänelle. Jos käyttöohjeen käännös puuttuu tai sen toimittaminen kestää kohtuuttoman kauan, kuluttajalla on oikeus vaatia kaupan purkamista.

HYVÄN KÄYTTÖOHJEEN LAADINTA

Lähtökohtina hyvän käyttöohjeen syntymiselle ovat tuotteen ajatellun käyttötarkoituksen ja teknisten ominaisuuksien hyvä tuntemus. Siksi on luontevaa, että alkuperäisen käyttöohjeen laatii tuotteen valmistaja. Riskien arviointi vaarojen tunnistamiseksi ja mahdollisten onnettomuuksien ennalta ehkäisemiseksi on tärkeää. Riskien arvioinnin on ulotuttava tuotteen koko elinkaaren ajalle, käyttöönnotosta käytöstä poistamiseen tai hävittämiseen.

Hyvien käyttöohjeiden laatiminen ei ole helppoa. Tuotteiden kirjon moninaisuudesta johtuen ei ole myöskään helppoa antaa ohjeita siitä, mitä hyvässä käyttöohjeessa on esitettävä. Malleja on kuitenkin käytettävissä. Samaan käyttötarkoitukseen tehtyjen muiden tuotteiden hyväksi arvioituja käyttöohjeita voi tiettyyn rajaan asti käyttää esikuvina. Ohjeiden laadinnasta on olemassa standardeja (esim. SFS-EN 62079) jotka auttavat ottamaan huomioon olennaisia asioita. Standardeja voi tilata Suomen Standardisoimisliitto SFS:stä (www.sfs.fi) sekä Sähkö- ja elektroniikka-alan standardisointijärjestö SESKO ry:stä (www.sesko.fi).

Ohjeita laadittaessa tulee ottaa huomioon mm. seuraavat asiat:

Ohjeiden sisältö

- *Tuotteen tunnistaminen ja tuotemäärittely, yleiset varoitukset.*
 - Tuotteen yksilöinti: valmistuserätunnus, sarjanumero, nimi, malli ja/tai tyyppi.
 - Tuotteen tekniset, fyysiset ja sähköiset ominaisuudet
 - Tuotteen toimittajan nimi ja yhteystiedot.
 - Tuotteen tunnistamiseen tarkoitettujen tietojen sijainti tuotteessa.
 - Tuotteen tarkoitettu käyttäjäryhmä, esim. tarvitaanko käytössä erikoisosaamista tai onko tuote sopimaton joidenkin käyttäjäryhmien käytettäväksi
 - Mahdolliset takuehdot
 - Myös ohjeet on syytä varustaa merkinnällä, josta selviävät laatimispäivä ja mahdollinen tarkastuspäivä sekä ohjeiden laatija.
- *Turvallisuutta koskevat huomautukset, joista lisää seuraavassa luvussa.*
- *Käyttöympäristöön liittyvät ohjeet, esim. saako laitetta käyttää ulkona, miten kosteus tai poikkeukselliset lämpötilat siihen vaikuttavat tai miten tärinä tai iskut vaikuttavat tuotteeseen.*

- *Ennen käyttöönottoa tapahtuvat toimet, kuten varastointi, kuljetus, kokoaminen ja käyttöpaikalleen asentaminen (asennusohje) sekä mahdollinen tieto siitä, jos kokoaminen, asentaminen tai muut vastaavat työt edellyttävät riittävää kelpoisuutta, esim. sähköurakointioikeuksia tai muutoin riittävää ammattitaitoa.*

- *Käyttöönotto.* Esimerkiksi tietokoneiden, digiboxien, suurien koneiden ja monien muiden monimutkaisempien teknisten laitteiden käyttöönottoon liittyy monia vaiheita mahdollisine latauksineen ja tarkistuksineen.
- *Tuotteen käyttötarkoitus ja mahdolliset -rajoitukset.* Normaalial käyttöä kuvaavassa käyttöohjeen osiossa valmistaja ja maahantuoja kertovat, miten tuotetta on tarkoitettu käytettävän, miten laite toimii

normaalioloissa ja mitä tuotteeseen merkityt symbolit tai merkinnät tarkoittavat. Tähän osioon voidaan liittää myös varoitukset ennakoitavissa olevista tavoista käyttää tuotetta väärin sekä ohjeet tuotteen käyttöön liittyvistä rajoituksista. Esimerkiksi käsityökalu voi aiheuttaa käyttäjälleen liikaa käsiin kohdistuvaa tärinää. Valmistajan tulee ohjeissaan ilmoittaa vaarasta ja käytön rajoituksista. Jos tuotteen käyttöön on huolellisesta suunnittelusta ja toteutuksesta huolimatta jäänyt riskejä, joita ei ole voitu poistaa, varoitetaan niistä tässä kohdassa, ellei asiaa ole käsitelty omassa kohdassaan.

- *Toimintaohjeet virhe- ja vikatilanteissa.* Käyttäjille on annettava riittävästi tietoa virhetoimintojen tunnistamisesta ja oikeista toimintatavoista virhe- ja vikatilanteissa. Erityisesti laitteen turvallinen pysäyttäminen vikatilanteissa on kerrottava. Virhetoimintaa koskevat merkinannot tai varoitussymbolit esitetään tässä yhteydessä.
- *Tuotteen puhdistus, huolto, säilytys.* Usein on tarpeen laatia erikseen maallikoille tarkoitetut huolto-ohjeet ja ammatti-ihmisille tarkoitetut huoltoa ja vianetsintää koskevat ohjeet. Jos laitteen huolto tai korjaus on annettava ammattihenkilöiden tehtäväksi, on siitä mainittava käyttöohjeessa.
- *Käyttäjän suojauminen jäljelle jääneitä riskejä vastaan.* Jos tuotteen käyttöä ei ole voitu teknisin toimenpitein tehdä täysin turvalliseksi, on käyttäjälle annettava ohjeet siitä, miten hän voi suojautua jäljelle jääneitä riskejä vastaan. Tällaisia ohjeita voivat olla esimerkiksi erillisten suojalaitteiden tai henkilönsuojainten käyttöön ja suojaetäisyyksien noudattamiseen liittyvät ohjeet.
- *Tuotteen hävittäminen.* Ohjeet tuotteen käytöstä poistamisesta, kierrätyksestä ja hävittämisestä sekä ohjeet tuotteen hävittämiseen mahdollisesti liittyvistä vaaroista

Hyvien käyttöohjeiden luonteeseen liittyy myös niiden helppolukuisuus ja ymmärrettävyys. Tätä tavoitetta edesauttavat seuraavat tekijät:

- tiedon esittäminen yksinkertaisella ja ymmärrettävällä tavalla
- erikoisterminologian välttäminen
- käytettyjen erikoistermien selittäminen
- yksiselitteisten termien ja kielen käyttäminen
- lyhyiden ja yksinkertaisten lauseiden käyttäminen
- vain yhden asian sisällyttäminen yhteen lauseeseen
- aktiivimuotojen käyttäminen passiivimuotojen sijaan
- turhien ohjeiden välttäminen
- oman ohjeen tekeminen kullekin laitemallille
- värien ja kontrastien, kuvituksen, selkeän asettelun sekä erilaisten kirjainkokojen ja -tyylien käyttäminen.

TUOTTEEN TURVALLISTA KÄYTTÖÄ KOSKEVAT MERKINNÄT JA VAROITUKSET

Eri tuoteryhmille on erilaisia merkintävaatimuksia riippuen siitä, minkä lain soveltamisalaan tuote kuuluu. Lainsäädännöstä löytyy tietoa esim. internet -sivulta www.finlex.fi. Yleisimpiä tuotteista annettavia tietoja, jotka koskevat kaikkia tuotteita, ovat mm. kauppatavan mukainen nimi sekä valmistajan, valmistuttajan tai maahantuojan nimi.

Moniin tuotteisiin, kuten esim. leluihin, koneisiin, sähkölaitteisiin, henkilönsuojaimiin, rakennustuotteisiin, kaasulaitteisiin, telepätelaitteisiin, terveydenhuollon laitteisiin ja tarvikkeisiin vaaditaan CE -merkintä. CE -merkintä on valmistajan vakuutus viranomaisille, maahantuojille ja myyjille siitä, että tuote täyttää sitä koskevat EU:n vaatimukset.

Tuotteita koskeissa standardeissa on esitetty suosituksia tuotteen varoitusmerkinnöistä, jotta voitaisiin varmistua tuotteen turvallisesta käytöstä. Useille tuotteille on olemassa oma standardi. Useimmat standardit ovat eurooppalaisia tai kansainvälisiä standardeja, jotka ovat voimassa maailmanlaajuisesti. Lisätietoa olemassa olevista standardeista saa Suomen Standardisoimisliitosta, SFS ry (www.sfs.fi) sekä Sähkö- ja elektroniikka-alan standardisointijärjestö SESKO ry:stä (www.sesko.fi). Standardit ovat maksullisia.

Seuraavassa esitellään tuotealueittain, millaisia merkintöjä tuotteissa tyypillisesti edellytetään olevan, tai mistä löytyy tarkempia tuotealuekohtaisia merkintöjä koskevia vaatimuksia.

Koneet

Jokaisen koneen mukana on oltava koneen valmistajan tai tämän Euroopan talousalueelle sijoittautuneen virallisen edustajan antama vaatimustenmukaisuusvakuutus ja koneessa on oltava CE-merkintä. Koneessa on oltava tarvittaessa myös varoitusmerkintöjä koneen aiheuttamista vaaroista, kuten melupäästöjä tai kuormittamista koskevia merkintöjä. Jokaisessa koneessa on oltava valmistajan kiinnittämänä ns. konekilpi ja koneen mukana on oltava suomen- ja ruotsinkieliset käyttöohjeet. Käyttöohjeissa on esitettävä koneen käyttöön mahdollisesti liittyvät rajoitukset ja vaatimukset.

Vaatimukset ovat samat riippumatta siitä onko kone tarkoitettu työ- tai kuluttajakäyttöön.

Käyttöohjeiden sisällöllisiä vaatimuksia on esitetty koneiden turvallisuudesta annetussa valtioneuvoston päätöksessä (1314/1994).

Käyttöohjeiden sisältöä on kuvattu myös useissa eri standardeissa. Standardit voivat olla joko yksittäisen koneen tai yleisellä tasolla käyttöohjeiden sisältöä kuvaavia.

Henkilönsuojaimet

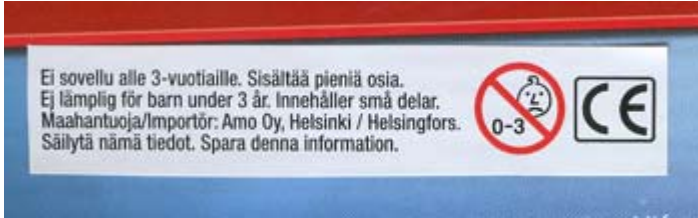
Henkilönsuojaimessa on oltava CE-merkintä ja tarvittaessa sen ilmoitetun laitoksen numero, joka osallistuu valmiiden tuotteiden tai tuotannon laadunvarmistukseen (CE0012). Henkilönsuojaimen mukana on toimitettava tarpeelliset käyttöohjeet suomeksi ja ruotsiksi.

Henkilönsuojainten turvallisuutta koskevien merkintöjen tai tunnusten tulee mieluiten olla yhdenmukaistettuja piirros- tai käsitteimerkintöjä ja niiden on säilyttävä täysin luettavina koko suojaimen ennakoitavan käyttöiän.

Suojaimien ominaisuuksia ja vaatimuksia on esitetty henkilönsuojaimista annetussa valtioneuvoston päätöksessä (1406/19939) sekä useissa eri standardeissa.

Lelut

Leluja koskee laki lelujen turvallisuudesta (287/1997). Lelulakia täydentää yhdeksän standardia, jotka sisältävät yksityiskohtaisia vaatimuksia mm. lelujen rakenteelle ja merkinnöille. Kaikissa leluissa tai niiden pakkauksessa on oltava pysyvästi kiinnitetty CE -merkintä. Lisäksi leluissa on oltava käyttö- ja hoito-ohjeet sekä varoitusmerkinnät. Lelujen turvallisuutta arvioitaessa otetaan huomioon lapselle tyypillinen käyttäytyminen.

Kosmetiikka

Suomessa kosmetiikkaa säännellään lailla kosmeettisista valmisteista (22/2005) ja kauppa- ja teollisuusministeriön asetuksella kosmeettisista valmisteista (75/2005). Kosmetiikkalaissa ja -asetuksessa määrätään turvallisen käytön kannalta vaadittavat merkinnät, joita ovat mm. luettelo valmisteiden aineosista sekä tarpeelliset ohjeet ja varoitusmerkinnät.

Tekstiilit

Tekstiileissä tulee olla käsittely-, hoito- ja pesuohjeet. Tekstiilituotteiden hoitoa opastetaan symbolijärjestelmän avulla ja eri hoitotapoja kuvaavat tietyssä järjestyksessä esitettävät merkit. SFS:ltä on ilmestynyt opas 3 Tekstiilien hoito-ohjemerkinästä.

Aerosolit

ks. TUKESin opas Turvallinen aerosoli

www.tukes.fi/aerosolit/esitteet/aerosoliesite.pdf

Sähkölaitteet

Sähkölaitteiden turvallisuusstandardeja ja tuotekohtaisia merkintävaatimuksia on paljon, joten merkintävaatimukset kannattaa varmistaa aina kyseistä tuotetta koskevasta standardista. Tyypillisesti sähkölaitteeseen tulee olla merkittyinä mm. valmistajan tai maahantuojan nimi tai tunniste, mallimerkintä, nimellisjännite ja -taajuus, teho ja kotelointiluokka (ellei IP 20), mahdolliset käyttörajoitteet, kuten "Ei saa peittää" tai käyttöaika rajoitus minuuteissa.

Lisätietoja:

Lisätietoja yrityksille: <http://www.kuluttajavirasto.fi> > Yritykselle > Lakipykälät käytännössä > Puuttuvat käyttöohjeet

Lisätietoja kuluttajille: <http://www.kuluttajavirasto.fi> > Kuluttajalle > Valitusohjeet > Puutteelliset käyttöohjeet

Valvontaviranomaiset: <http://www.kuluttajavirasto.fi> > Yritykselle > Tuoteturvallisuus > Kuka valvoo mitään?

Tietoa koneturvallisuudesta**Sähkölaitteen markkinoille saattaminen****Sosiaali- ja terveysministeriön työsuojeluosasto****Kuluttajavirasto****Turvatekniikan keskus**